

Metodické usmernenie Štátneho pedagogického ústavu číslo 4/2018 O BEZPEČNÝCH ŠKOLÁCH

Vplyv ozbrojeného konfliktu na vzdelávanie predstavuje naliehavé humanitárne, rozvojové a širšie spoločenské výzvy. Školy na celom svete sú predmetom bombardovania, ostreľovania a vypaľovania, a deti, študenti, učitelia a akademickí pracovníci sa stávajú obeťami zabíjania, mrzačenia, únosov alebo svojvoľných uväznení. Strany ozbrojeného konfliktu využívajú vzdelávacie zariadenia, okrem iného, ako základne, kasárne alebo záchytné strediská. Následkom takejto činnosti sú študenti a vzdelávací personál vystavení ujme, veľkému množstvu detí a študentov je odopierané ich právo na vzdelanie, a komunity takto prichádzajú o základy, na ktorých môžu budovať svoju budúcnosť. V mnohých krajinách ozbrojený konflikt pokračuje v ničení nielen školskej infraštruktúry, ale aj nádejí a ambícií celej generácie detí. Cieľom tohto dokumentu je metodicky usmerniť ochranu škôl pred vojenským využívaním počas ozbrojeného konfliktu.

Útoky na vzdelávanie zahŕňajú použitie násilia voči vzdelávacím zariadeniam, študentom a vzdelávaciemu personálu. Útoky a hrozby útokov môžu spôsobiť vážnu a dlhotrvajúcu ujmu jednotlivcom i spoločnostiam. Môže dôjsť k obmedzeniu prístupu k vzdelaniu, fungovanie vzdelávacích zariadení môže byť znemožnené alebo vzdelávací personál a študenti sa im môžu vyhýbať zo strachu o svoju bezpečnosť. Útoky na školy sa využívajú na podporu neznašanlivosti a vylúčenia, rodovej diskriminácie, a to napríklad tým, že sa bráni vzdelávaniu dievčat, na udržiavanie konfliktu medzi určitými spoločnosťami, na obmedzovanie kultúrnej rozmanitosti a na popieranie akademickej slobody alebo práva združovania. Využívanie vzdelávacích zariadení na vojenské účely môže zvýšiť riziko verbovania a využívania detí ozbrojenými aktérmi alebo vystaviť deti a mládež sexuálnemu zneužívaniu alebo využívaniu. Okrem toho môže zvýšiť pravdepodobnosť, že vzdelávacie zariadenia sa stanú predmetom útoku.

Vzdelávanie môže, naopak, pomôcť pri ochrane detí a mládeže pred usmrtením, zranením a zneužívaním. Môže zmierniť psychologický vplyv ozbrojeného konfliktu tým, že ponúka pravidelnosť a stabilitu a môže poskytnúť prepojenia s inými nevyhnutnými službami. Vzdelávanie, ktoré „zohľadňuje konflikt“, zamedzuje podpore konfliktu a usiluje sa o mier. Vzdelávanie je nevyhnutné na rozvoj a plné uplatňovanie ľudských práv a slobôd. Urobíme všetko, čo je v našich silách, aby boli miesta určené na vzdelávanie miestami bezpečia.

Vítame iniciatívy jednotlivých štátov na podporu a ochranu práva na vzdelanie a na uľahčenie neprerušeneho vzdelávania v situáciách ozbrojeného konfliktu. Pokračujúce vzdelávanie môže poskytnúť život zachraňujúce informácie o zdraví, ako aj poradenstvo o osobitných rizikách v spoločnostiach, ktoré čelia ozbrojenému konfliktu.

Oceňujeme prácu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov týkajúcu sa detí a ozbrojených konfliktov a uznávame dôležitosť monitorovania a hlásenia závažných porušení medzinárodného práva voči deťom v ozbrojenom konflikte. Zdôrazňujeme význam rezolúcie Bezpečnostnej rady č. 1998 (2011) a č. 2143 (2014), ktoré, okrem iného, vyzýva všetky strany ozbrojeného konfliktu, aby sa zdržali konania, ktoré znemožňuje deťom prístup k vzdelaniu a nabáda členské štáty, aby zvážili konkrétne opatrenia, ktoré by odradili ozbrojené sily a ozbrojené neštátne skupiny od využívania škôl v rozpore s príslušnými normami medzinárodného práva.

Vítame vypracovanie *Usmernení na ochranu škôl a univerzít pred vojenským využívaním počas ozbrojeného konfliktu*. Usmernenia sú právne nezáväznou, dobrovoľnou príručkou, ktorá nemá vplyv na existujúce normy medzinárodného práva. Opierajú sa o existujúcu dobrú prax a ich cieľom je poskytnúť návod, ako ďalej zmierniť vplyv ozbrojeného konfliktu na vzdelávanie. Vítame snahy o šírenie týchto Usmernení a podporu ich implementácie v rámci ozbrojených síl, ozbrojených skupín a ďalších relevantných aktérov.

Kladíme dôraz na rešpektovanie platných noriem medzinárodného práva, a to za akýchkoľvek okolností, vrátane potreby plnenia príslušných povinností na ukončenie beztretnosti. Uznávajúc právo na vzdelanie a úlohu vzdelávania v podpore porozumenia, znášanlivosti a priateľstva medzi všetkými národmi, odhodlaní v praxi postupne posilňovať ochranu civilných osôb v ozbrojenom konflikte, osobitne detí a mládeže, oddaní pracovať spoločne v prospech bezpečných škôl pre všetkých, podporujeme *Usmernenia na ochranu škôl a univerzít pred vojenským využívaním počas ozbrojeného konfliktu* a budeme:

- používať Usmernenia a, ak to bude možné a vhodné, zahrnieme ich do vnútroštátnych stratégií a operatívnych rámcov,
- sa na vnútroštátnej úrovni všemožne usilovať zbierať spoľahlivé relevantné údaje o útokoch na vzdelávacie zariadenia, o obetiach útokov a o vojenskom využívaní škôl a univerzít počas ozbrojeného konfliktu, a to aj prostredníctvom existujúcich mechanizmov monitorovania a hlásenia, uľahčovať zber týchto údajov a nediskriminačným spôsobom poskytovať podporu obetiam,
- vyšetrovať oznámenia o porušeníach príslušných noriem vnútroštátneho a medzinárodného práva a v prípade potreby náležite stíhať ich páchatel'ov,
- vypracovávať, prijímať a podporovať konflikt zohľadňujúce prístupy k vzdelávaniu v medzinárodných humanitárnych a rozvojových programoch a tam, kde je to vhodné, aj na vnútroštátnej úrovni,
- sa snažiť zabezpečiť pokračovanie vzdelávania počas ozbrojeného konfliktu, podporovať opätovné zriadenie vzdelávacích zariadení a tam, kde je to možné, poskytnúť a uľahčiť medzinárodnú spoluprácu a podporu programom zameraným na predchádzanie alebo na reakciu na útoky na vzdelávanie, vrátane implementácie tejto deklarácie,
- podporovať snahy Bezpečnostnej rady OSN týkajúce sa detí a ozbrojených konfliktov, ako aj Osobitného predstaviteľa generálneho tajomníka pre deti a ozbrojený konflikt, a ďalších príslušných orgánov, subjektov a úradov OSN a
- pravidelne sa stretávať, pozývajúc príslušné medzinárodné organizácie a občiansku spoločnosť, s cieľom posúdenia implementácie tejto deklarácie a použitia usmernení.

USMERNENIA NA OCHRANU ŠKÔL PRED VOJENSKÝM VYUŽÍVANÍM POČAS OZBROJENÉHO KONFLIKTU

(1) Fungujúce školy by nemali byť nijakým spôsobom využívané ozbrojenými silami strán ozbrojeného konfliktu na podporu ich vojenského úsilia.

- (a) Táto zásada sa vzťahuje aj na školy, ktoré sú dočasne zatvorené mimo zvyčajných vyučovacích hodín, počas víkendov, sviatkov a v období prázdnin.
- (b) Strany ozbrojeného konfliktu by nemali používať násilie, ani nabádať osoby zodpovedné za správu vzdelávania na evakuáciu škôl a univerzít s cieľom, aby boli k dispozícii na podporu vojenského úsilia.

(2) Školy, ktoré boli opustené alebo evakuované z dôvodu nebezpečenstva, ktoré predstavuje ozbrojený konflikt, by nemali byť využívané bojujúcimi silami strán ozbrojeného konfliktu za nijakým účelom na podporu ich vojenského úsilia okrem poľahčujúcich okolností, keď nemajú žiadnu inú vhodnú alternatívu a iba dovedy, kým sa nenájde možnosť voľby medzi využitím školy a inou vhodnou metódou na získanie vojenskej výhody. Ostatné budovy by mali byť považované za lepšie možnosti a mali by byť uprednostňované pred budovami škôl a univerzít, a to i v prípadoch, keď nie sú vhodne umiestnené alebo usporiadané, s výnimkou prípadov, keď sú tieto budovy osobitne chránené podľa medzinárodného humanitárneho práva (napr. nemocnice), pričom je potrebné mať na zreteli, že strany ozbrojeného konfliktu musia vždy urobiť všetky vhodné uskutočniteľné opatrenia na ochranu všetkých civilných objektov pred útokom.

- (a) Akékoľvek využívanie opustených alebo evakuovaných škôl a univerzít by malo byť obmedzené na minimálne potrebný čas.
- (b) Opustené alebo evakuované školy, ktoré sú využívané bojujúcimi silami strán ozbrojeného konfliktu na podporu ich vojenského úsilia, by mali ostať k dispozícii na to, aby ich príslušné vzdelávacie orgány mohli znovu otvoriť hneď, ako to bude prakticky možné, po tom, ako sa z nich bojujúce sily stiahli za predpokladu, že tým neohrozia bezpečnosť študentov a zamestnancov.
- (c) Akékoľvek stopy alebo znaky militarizácie alebo opevňovania by sa mali po stiahnutí bojujúcich síl úplne odstrániť, pričom sa vynaloží čo najväčšie úsilie na to, aby sa čo najskôr dali do poriadku všetky škody na infraštruktúre inštitúcie. Predovšetkým by z miesta mali byť odstránené všetky zbrane, munícia a nevybuchnutý vojenský materiál alebo pozostatky vojny.

(3) Školy nikdy nesmú byť predmetom zničenia ako opatrenia určeného na to, aby znemožnilo znepriateleným stranám ozbrojeného konfliktu používať ich v budúcnosti. Školy, či už počas školského roka alebo ak sú zatvorené počas sviatkov, evakuované alebo opustené, sú zvyčajne civilnými objektmi.

(4) I keď využívanie školy bojujúcimi silami strán ozbrojeného konfliktu na podporu ich vojenského úsilia môže mať v závislosti od okolností za následok ich premenu na vojenské ciele, ktoré môžu byť predmetom útoku, strany ozbrojeného konfliktu by mali zvážiť všetky vhodné alternatívne opatrenia pred tým, než na ne zaútočia, vrátane predchádzajúceho varovania nepriateľa o uskutočnení útoku v prípade, ak neukončí vojenské využívanie, okrem prípadov, keď to okolnosti neumožňujú.

- (a) Pred akýmkoľvek útokom na školu, ktorá sa stala vojenským cieľom, by mali strany ozbrojeného konfliktu zvážiť skutočnosť, že deti majú právo na osobitný ohľad a ochranu. Ďalšou dôležitou skutočnosťou na zváženie je možný dlhodobý negatívny vplyv poškodenia alebo zničenia školy na prístup komunity k vzdelaniu.
- (b) Využívanie školy bojujúcimi silami jednej strany ozbrojeného konfliktu na podporu ich vojenského úsilia by nemalo slúžiť ako odôvodnenie nepriateľskej strany, ktorá sa jej zmocnila, aby pokračovala v jej využívaní na podporu vojenského úsilia. Akékoľvek dôkazy alebo náznaky militarizácie alebo opevňovania by mali byť odstránené a zariadenie vrátené civilným orgánom na vzdelávacie účely hneď, ako to bude možné.

(5) Bojujúce sily strán ozbrojeného konfliktu by nemali byť zamestnávané na poskytovanie bezpečnosti školám okrem prípadov, keď alternatívne spôsoby poskytovania základnej bezpečnosti nie sú k dispozícii. Ak je to možné, na poskytovanie bezpečnosti škôl a univerzít by sa mal využívať primerane školený civilný personál. V prípade potreby by sa mala zvážiť aj možnosť evakuácie detí, študentov a zamestnancov na bezpečnejšie miesto.

- (a) Ak sú bojujúce sily zapojené do bezpečnostných úloh týkajúcich sa škôl a univerzít, malo by sa, v prípade, ak je to možné, predchádzať ich prítomnosti na pozemku alebo v budove, aby sa tak predišlo ohrozeniu civilného statusu a narušeniu vzdelávacieho prostredia.

(6) Všetky strany ozbrojeného konfliktu by mali, ak je to možné a vhodné, začleniť tieto Usmernenia napríklad do svojich doktrín, vojenských manuálov, pravidiel nasadenia, operatívnych rozkazov a ostatných prostriedkov šírenia, s cieľom podpory vhodných postupov na všetkých stupňoch velenia. Strany ozbrojeného konfliktu by mali určiť najvhodnejší spôsob na realizáciu tohto usmernenia.

Bratislava 9. júla 2018

prof. PhDr. Ludovít Hajduk, PhD.

riaditeľ ŠPÚ